

The author's classification of disciplinary offenses is also proposed, depending on the degree of their social harmfulness, as a material feature inherent in a disciplinary offense, into three types: harmless, harmful and especially harmful offenses. The expediency of introducing the concept of «recidivism of harmless misdemeanors» is substantiated and its definition is given.

It is pointed out the feasibility of supplementing the Code of Criminal Procedure of Ukraine with an appropriate norm that would provide for and define the concept of «minor misdemeanor», which is very often used by both academics and practitioners, to provide an appropriate characterization of this or that act of the convicted person, which does not constitute social harm and its commission did not cause and could not cause significant damage to the person or the institution serving the sentence.

Keywords: *disciplinary misdemeanor, persons sentenced to imprisonment, misdemeanor classification, minor misdemeanor, rights and obligations of convicts, recurrence of harmless misdemeanors, public harm.*

УДК 343.3

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-219-225

Олександр ХРАМЦОВ[©]

доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна)

ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК СПОСІБ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕШКОДЖАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЮ ЗБОРІВ, МІТИНГІВ, ПОХОДІВ І ДЕМОНСТРАЦІЙ

Автором надано власні визначення поняття кримінального насильства загалом та кримінального фізичного насильства зокрема. Особливу увагу надано мотивації таких діянь, якою визнається група спільних за психологічною природою мотивів кримінальних правопорушень. Наголошено на тому, що фізичне насильство як спосіб учинення кримінального правопорушення, яке передбачене ст. 340 КК України, може бути вчинене з прямим і непрямим умислом. Водночас не підтримується позиція щодо визнання в насильстві лише прямого умислу і необережності.

Наведено природну класифікацію кримінального фізичного насильства. Зазначено, що способом вчинення кримінального правопорушення, що передбачено ст. 340 КК України, може бути і психічне насильство, яке не обмежується різноманітними погрозами. Надано авторські рекомендації кваліфікації різних проявів фізичного насильства в ст. 340 КК України.

Ключові слова: *збори, мітинг, похід, демонстрація, «незаконність» перешкодження, фізичне насильство, інтелектуальна та вольова ознака умислу; мотивація кримінального правопорушення, механізм заподіяння шкоди; кримінальна відповідальність.*

Постановка проблеми. Насильство є фундаментальним поняттям науки та практики кримінального права. Воно є способом вчинення кримінальних правопорушень, що передбачені різними розділами Особливої частини законодавства про кримінальну відповідальність. Також воно є ключовим поняттям його Загальної частини. Водночас визначення його ознак та кваліфікація має певні особливості залежності від механізму вчинення кримінальних правопорушень. Такі особливості насильство має і в ст. 340 КК України – незаконне перешкодження організації та проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Дослідження цих особливостей має як теоретичне, так і практичне значення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання особливостей кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 340 КК України, були предметом дослідження в наукових працях М. Панова, С. Лихової, Є. Пилипенко, М. Хавронюка, С. Мельника, А. Боровика, А. Керопян та ін. Однак проблемі кваліфікації насильства загалом і фізичного насильства зокрема, як способу вчинення цього кримінального правопорушення, не було приділено достатньої уваги.

Мета статті полягає у визначенні основних ознак насильства як способу

© О. Храмцов, 2023

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0137-2626>

khramtsovaalex@gmail.com

вчинення цього правопорушення та надання авторських рекомендацій щодо вдосконалення відповідної кримінально-правової норми і практики її застосування.

Виклад основного матеріалу. Стаття 39 Конституції України визначає, що громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. В інших випадках, особи, які перешкоджають реалізації цього права, несуть різні види відповідальності. В таких випадках настає і кримінальна відповідальність, передбачена ст. 340 КК України. Згідно з нею кримінальним правопорушенням є незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, якщо це діяння було вчинене службовою особою або із застосуванням фізичного насильства.

Під незаконним перешкоджанням розуміється створення будь-яких перепон для організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів та демонстрацій, яке може виражатися у дії: незаконна заборона службовою особою будь-якого із вказаних громадських заходів; застосування фізичного насильства з метою не допустити організації чи проведення таких заходів або у бездіяльності: наприклад, незаконне ненадання приміщення для проведення цих заходів. Перешкоджання, в тому числі із застосуванням фізичної сили, повинно бути незаконним (протиправним), тобто особа вчиняє свої дії чи бездіяльність безпідставно, всупереч діючому законодавству.

Перешкоджання організації або проведенню вказаних заходів, що здійснюються на законних підставах, є завжди незаконним. Крім того, таке перешкоджання є незаконним і у випадках, коли воно вчиняється не службовою особою і пов'язане із застосуванням фізичного насильства до організаторів чи учасників мирних заходів, навіть якщо про них не були своєчасно сповіщені виконавчі органи місцевих рад, чи їх проведення було заборонене судом, чи вони проводились в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Перешкоджання проведення вказаних заходів визнається законним, якщо вони проводяться з порушенням встановленого порядку або мають на меті заборонені законодавством цілі. Тож стаття 37 Конституції України визнає незаконним утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються. Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань. Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях. Заборона діяльності об'єднань громадян здійснюється лише в судовому порядку.

Громадські заходи таких суспільних утворень є незаконними і відповідні органи і особи мають право перешкоджати їх проведенню. Наявність судової заборони на проведення цих масових заходів також вказує на законність перепон.

Фізичне насильство є одним із способів вчинення цього кримінального правопорушення. Під фізичним насильством як способом перешкоджання фахівцями розуміється заподіяння умисних середньої тяжкості або легких тілесних ушкоджень, а також вчинення інших насильницьких дій (нанесення ударів, побоїв). У разі заподіяння тілесного ушкодження середньої тяжкості з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до відмови від організації мирного заходу або участі у ньому вчинене підлягає кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ст. 340 і ч. 2 ст. 122 КК. Якщо насильство поєднане із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або смерті, це вимагає додаткової кваліфікації за ст. 121 або ст. 115 КК [1, с. 335].

Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту вчинення будь-якої дії чи бездіяльності, що перешкоджає організації або проведенню зборів, мітингів,

вуличних походів і демонстрацій. Якщо воно вчинене приватною особою, то вважається закінченим з моменту застосування фізичного насильства хоча б до одного учасника політичної акції. У разі застосування фізичного насильства службовою особою правоохоронного органу, її дії вимагають додаткової кваліфікації за ст. 365 КК як перевищення влади або службових повноважень.

Як ми бачимо, законодавцем надається лише перелік дій, які характеризують фізичне насильство. Спробуємо визначити ознаки фізичного насильства як способу вчинення цього кримінального правопорушення. Воно є лише одним із видів кримінального насильства. Іншим є насильство психічне. Останнє, на думку більшості фахівців, знаходить свій прояв в погрозі спричинити фізичну, моральну або майнову шкоду.

В. Навроцький до насильства як кримінально-правового поняття відносить тільки насильство фізичне. На думку вченого, ознаками такого насильства є: активна форма поведінки (тільки дія); ця дія спрямована лише проти іншої особи; характеризується примусовим впливом, який здійснюється всупереч волі потерпілого, у застосуванні проти нього сили; посягання спрямоване на заподіяння шкоди життю, здоров'ю, особистій свободі іншої людини; виражається зовні у позбавленні життя, заподіянні тілесних ушкоджень, мордуваннях, побоях, іншому спричиненні фізичного болю, позбавленні особистої свободи; виражається у фізичному впливі на потерпілого [2, с. 10–11].

Загалом ми погоджуємося з ознаками насильства як поняття кримінального права. Водночас вважаємо, що психічне насильство поряд з фізичним є самостійним способом вчинення кримінальних правопорушень, яке не обмежується лише погрозами.

На нашу думку, насильство в кримінальному праві характеризується такими ознаками, які є як об'єктивними, так і суб'єктивними:

- виключно умисний характер кримінально-протиправної поведінки;
- суспільна небезпечність і протиправність (передбаченість законом про кримінальну відповідальність);
- наявність мотивації (ворожа, інструментальна або негативістська);
- фізичні або інформаційні діяння, які характеризуються дією або бездіяльністю;
- діяння вчиняються всупереч чи поза волею іншої особи;
- впливає на свободу її волевиявлення або спричиняє їй фізичну та (або) психічну шкоду чи містить реальну загрозу їх спричинення.

У своїй роботі, яка була присвячена кримінально-правовому та кримінологічному забезпеченню охорони особи від насильства, нами надавалося таке визначення поняття насильства в кримінальному праві – це умисний, суспільно небезпечний, протиправний вплив на іншу особу, який вмотивований ворожою, інструментальною або негативістською мотивацією, який здійснюється фізичними та (або) інформаційними діяннями (дією чи бездіяльністю) всупереч або поза волею людини і впливає на свободу її волевиявлення або спричиняє їй фізичну та (або) психічну шкоду чи містить реальну загрозу їх спричинення [3, с. 66].

У цьому визначенні, порівняно з іншими, приділена увага таким суб'єктивним ознакам, як мотиви (мотивація). Під мотивацією нами розуміється психологічний процес виникнення, формування та реалізації мотиву кримінально протиправної поведінки. Безперечно, кримінальні правопорушення з ознаками насильства вчиняються лише умисно і, як правило, з прямим умислом. Це стосується і кримінального правопорушення, яке передбачене ст. 340 КК України.

Блок ворожих мотивів насильницької поведінки зумовлений конфліктною ситуацією і часто має ситуативний характер. Такі мотиви можуть виникати на ґрунті конфлікту політичних вподобань, помсти особі за її громадську чи політичну діяльність. Як справедливо наголошує український кримінолог О. Литвак, судова практика та сучасні дослідження агресивної злочинності дають підстави зробити висновок про те, що стрімко понизився поріг мотивації кримінального насильства [4, с. 55–56].

Іншим видом мотивації кримінального насильства є інструментальна. В цьому випадку винна особа не відчуває ворожих почуттів до потерпілого як об'єкта насильницьких дій. Кримінально протиправні діяння спрямовані на досягнення іншої мети, наприклад корисливої. В нашому випадку, винна особа застосовуючи насильство, може виконувати наказ іншої, отримуючи для себе певну вигоду. Всі пам'ятають

славнозвісних «тітушок» часів Януковича. Інструментальна мотивація притаманна і в разі кримінально протиправних дій для зняття емоційної напруги. Насильницькі дії можуть бути зумовлені в імпульсивними мотивами групової солідарності. Дії винного в цьому випадку спрямовані на отримання схвалення з боку референтної групи для отримання відповідного статусу, а іноді реалізуються під впливом фактора групового ризику.

Насильницькі діяння характеризуються і негативістськими мотивами. О. Бандурка та А. Ф. Зелінський наголошують, що такі мотиви позбавлені усвідомленої раціональної основи, хоча впливають з індивідуальної потреби в самоактуалізації.

Насильницькі кримінальні правопорушення можуть бути полімотивними (зумовленими декількома мотивами, що обов'язково повинно бути ураховано піз час кваліфікації і призначенні винному кримінального покарання. Так Верховний Суд України у своїй постанові зазначає, що коли винна особа, вчиняючи умисне вбивство, керувалася не одним, а декількома мотивами, судам належить з'ясувати, який з них був домінуючим і кваліфікувати злочин за тим пунктом ч. 2 ст. 115 КК, яким визначено відповідальність за вчинення вбивства з такого мотиву. Водночас в окремих випадках залежно від конкретних обставин справи можлива кваліфікація дій винної особи і за кількома пунктами ч. 2 ст. 115 КК, якщо буде встановлено, що передбачені ними мотиви (мета) рівною мірою могли викликати у винного рішучість вчинити вбивство [5].

Законодавцем як спосіб вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 340 КК України, визнається тільки фізичне насильство. У це поняття фахівцями вкладається різний зміст.

М. Панов визначає фізичне насильство як умисний, протиправний фізичний вплив на тіло іншої людини шляхом порушення її тілесної недоторканості, поєднане з спричиненням фізичного болю або легких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень.

Т. Лисько до фізичного насильства відносить протиправний вплив за допомогою фізичної сили на іншу особу (органи, тканини або фізіологічні функції організму) проти або поза волею, що посягає на тілесну недоторканість, здоров'я чи життя, обмежує або виключає свободу її волевиявлення [6, с. 10].

О. Гумін під фізичним насильством розуміє умисне порушення фізичного здоров'я чи посягання на життя (фізичні блага), тобто його сутність полягає у завданні однією особою іншій тілесних ушкоджень, незалежно від їх тяжкості, позбавлення волі чи заповідання смерті. На підставі аналізу чинного законодавства про кримінальну відповідальність дослідник поділяє фізичне насильство на види за низкою підстав: за ступенем небезпеки для життя та здоров'я іншої людини (безпечне і небезпечне); за ступенем тяжкості завданої фізичної шкоди (побої; різні види тілесних ушкоджень; смерть іншої людини); за формою вини до діяння та наслідків (умисне і необережне (тільки для наслідків); за формою прояву (мордування та жорстоке поводження); за функціональною роллю (спричинення смерті з хуліганських мотивів; вчинення діянь, пов'язаних із службовими та громадськими обов'язками; у стані необхідної оборони, крайньої необхідності та ін.) [7, с. 98].

Ми в цілому погоджуємося з наданою класифікацією. Але виступаємо проти віднесення дій при необхідній обороні та крайній необхідності до насильницьких в кримінально-правовому значенні. Це не насильство, а заповідання шкоди, яке не характеризується ознаками насильства як кримінально-правової категорії. Таку ж позицію має і дослідниця сучасного збройного насильства Л. Кулик. Вона наголошує, що насильство з використанням зброї застосовується лише умисно і супроводжується відповідною мотивацією, в центрі якої є ігнорування особистої недоторканості іншої особи, тому необережне заповідання шкоди не можна вважати насильством, навіть якщо шкода з необережності заповіднюється в процесі насильницьких посягань [8, с. 2].

А. Йосипів під фізичним насильством визнає будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного впливу, які полягають у застосуванні (загрози застосування) сили як вияву своєї волі потерпілому, що вчиняються поза волею та спричиняють чи можуть спричинити йому шкоду і є засобом досягнення мети [9, с. 28]. На нашу думку, таке визначення охоплює одночасно ознаки фізичного і психічного насильства як способу вчинення кримінальних правопорушень. Це кримінологічне визначення, яке не визначає саме кримінально-правових ознак цих понять. Виділення окремо сексуального впливу взагалі є зайвим.

Важливою для теорії і практики кримінального права є класифікація фізичного

насильства в залежності від об'єкта його впливу. Можна виділити два його основних види:

1. Вплив на тіло людини – це дія, спосіб вчинення кримінального правопорушення, що знаходить свій прояв у застосуванні фізичної сили для порушення тілесної недоторканості потерпілого, що заподіює або робить можливим заподіяння шкоди тілесній недоторканості людини або її здоров'ю чи життю.

2. Вплив на внутрішні органи людини без пошкодження зовнішніх тканин тіла (споювання, отруєння, давання одурманюючих чи наркотичних засобів тощо).

В. Осадчий пропонує розглядати як фізичне насильство і позбавлення волі без впливу на тіло потерпілого [10, с. 122]. Ми повністю підтримуємо таку позицію. Саме ці види фізичного насильства характеризують його як спосіб вчинення кримінального правопорушення, яке передбачене ст. 340 КК України.

На нашу думку, фізичне насильство як спосіб вчинення кримінальних правопорушень, в тому числі і передбаченого ст. 340 КК України, можна надати з урахування поняття насильства як кримінально-правового поняття, що давалося в цій роботі раніше. Отже, фізичне насильство – це умисний, суспільно небезпечний, протиправний вплив на іншу особу, викликаний ворожою, інструментальною чи негативістською мотивацією, що здійснюється фізичними діями чи бездіяльністю всупереч чи поза волею людини і впливає на свободу її волевиявлення або спричиняє їй фізичну та (або) психічну шкоду чи містить реальну загрозу їх спричинення. У випадку, який передбачений ст. 340 КК України, метою таких насильницьких дій є перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Треба зазначити, що воно не може бути обмежено лише ударами, побоями та різним ступенем тілесних ушкоджень.

Більшість дослідників цієї проблеми сходяться в думках про те, що фізичне насильство може бути вчинено тільки з умисною формою вини. Якщо ж дії вчинено з необережності, то треба говорити не про насильство, а про випадки заподіяння шкоди здоров'ю чи життю шляхом дії при вчиненні суспільно небезпечних діянь, де конструктивно передбаченим серед інших є і посягання на особистість. Як справедливо зазначає А. Керопян, усвідомлювана спрямованість насильства проти іншої людини всупереч або поза її волі та його специфічна функціональність (спосіб досягнення певної цілі через заподіяння смерті, фізичної та/або психічної травми, обмеження свобод волевиявлення або дій іншої людини або спосіб отримання задоволення через фізичні та/або психічні страждання жертви) зумовлює можливість вчинення насильницьких злочинів лише умисно [11, с. 215].

Тому ми не погоджуємося з позицією Н. В. Довгань-Бочкової, яка вважає, що питання форми вини при вчиненні насильницьких кримінальних правопорушень не має істотного значення для визначення суті насильства, тому що в поняття насильства як способу вчинення кримінального правопорушення не треба закладати певну конкретну форму вини, оскільки це безпідставно суттєво звужує його зміст [12, с. 130].

Дискусійним питанням в науці кримінального права є вид умислу при здійсненні фізичного насильства як способу перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Тож А. Керопян вказує на те, що незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, яке вчиняється із застосуванням фізичного насильства, характеризується умисною формою вини, а саме прямим умислом [11, с. 215]. На нашу думку, такий підхід значно звужує коло діянь, способом вчинення яких є фізичне насильство. На нашу думку, фізичне насильство може бути вчинене як з прямим, так і непрямим умислом, коли особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання.

Вважаємо, що способом перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій може бути не тільки фізичне, а і психічне насильство. Це питання потребує окремого наукового дослідження.

Зважаючи на викладене, можна зробити такі **висновки**.

1. Фізичне насильство як спосіб вчинення кримінального правопорушення характеризується низкою об'єктивних та суб'єктивних ознак, до яких належать: виключно умисний характер кримінально-протиправної поведінки; суспільна небезпечність і протиправність (передбаченість законом про кримінальну

відповідальність; наявність мотивації (ворожа, інструментальна або негативістська); фізичні діяння, які характеризуються дією або бездіяльністю; діяння вчиняються всупереч чи поза волею іншої особи; впливає на свободу її волевиявлення або спричиняє їй фізичну та (або) психічну шкоду чи містить реальну загрозу їх спричинення. Отже, фізичне насильство – це умисний, суспільно небезпечний, протиправний вплив на іншу особу, викликаний ворожою, інструментальною чи негативістською мотивацією, що здійснюється фізичними діями чи бездіяльністю всупереч чи поза волею людини і впливає на свободу її волевиявлення або спричиняє їй фізичну та (або) психічну шкоду чи містить реальну загрозу їх спричинення.

2. У випадку, який передбачений ст. 340 КК України, метою таких насильницьких дій є перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Треба зазначити, що воно не може бути обмежено лише ударами, побоями та різного ступеня тілесними ушкодженнями.

3. На нашу думку, фізичне насильство може бути вчинене як з прямим, так і непрямим умислом, коли особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання. Тому не підтримуємо визнання лише прямого умислу в діяннях, що характеризуються фізичним насильством.

4. Вважаємо, що способом перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій може бути не тільки фізичне, а й психічне насильство, яке не обмежується лише погрозами.

Список використаних джерел

1. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с.
2. Навроцький В. О. Поняття насильства та його врахування при кримінально-правовій кваліфікації. *Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству у суспільстві : матеріали Міжнародної науково-практ. конференції (м. Львів, 17–18 квіт. 2000 р.)*. Львів : Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2000. 374 с.
3. Храмов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : монографія. Харків : НікаНова, 2015. 472 с.
4. Литвак О. М. Злочинність, її причини та профілактика : монографія. Київ : Україна, 1997. 167 с.
5. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 7 лютого 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
6. Лисько Т. Д. Кримінальна відповідальність за зґвалтування (порівняльно-правовий аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 20 с.
7. Гумін О. М. Кримінальна насильницька поведінка особи : теоретико-прикладні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 628 с.
8. Кулик Л. М. Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 19 с.
9. Йосипів А. О. Детермінанти насильницької злочинності та протидія їй органами внутрішніх справ : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 276 с.
10. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 336 с.
11. Керопян А. А. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 340 КК України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 211–216.
12. Довгань-Бочкова Н. В. Спірні питання, що стосуються фізичного насильства як способу вчинення злочину. *Форум права*. 2010. № 2. С. 129–137.

Надійшла до редакції 05.06.2023

References

1. Kvalifikatsiia zlochyniv u diialnosti Natsionalnoi politsii Ukrainy [Classification of crimes in the activities of the National Police of Ukraine]. Kharkiv : Konstanta, 2017. 448 p. [in Ukr.].
2. Navrotskyi, V. O. (2000) Poniattia nasylystva ta yoho vrakhuvannia pry kryminalno-pravovii kvalifikatsii. Rol orhaniv vnutrishnikh sprav u sferi zapobihannia ta protydii nasylystvu u suspilstvi [The concept of violence and its consideration in the criminal-legal qualification. *The role of internal affairs bodies in the field of preventing and countering violence in society*] : materialy Mizhnarodnoi naukovo-prakt. konferentsii (m. Lviv, 17–18 kvitnia 2000 roku). Lviv : Lvivskiy instytut vnutrishnikh sprav pry NAVS Ukrainy, 374 p. [in Ukr.].

3. Khramtsov, O. M. (2015) Kryminalno-pravove ta kryminolohichne zabezpechennia okhorony osoby vid nasylstva [Criminal law and criminological protection of the person against violence] : monohrafiia. Kharkiv : NikaNova, 472 p. [in Ukr.].
4. Lytvak, O. M. (1997) Zlochynnist, yii prychny ta profilaktyka [Crime, its causes and prevention] : monohrafiia. Kyiv : Ukraina, 167 p. [in Ukr.].
5. Pro sudovu praktyku u spravakh pro zlochyny proty zhyttia ta zdorovia osoby [On judicial practice in cases of crimes against life and health of a person] : Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy № 2 vid 7 liutoho 2003 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>. [in Ukr.].
6. Lysko, T. D. (2008) Kryminalna vidpovidalnist za zgvaltuvannia (porivnialno-pravovyi analiz) [Criminal responsibility for rape (comparative legal analysis)] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv, 20 p. [in Ukr.].
7. Humin O. M. (2010) Kryminalna nasylnytska povedinka osoby : teoretyko-prykladni aspekty [Criminal violent behavior of a person: theoretical and applied aspects] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Lviv, 628 p. [in Ukr.].
8. Kulyk, L. M. (2006) Borotba zi zlochynamy, shcho vchyniautsia z vykorystanniam zbroi [Combating crimes committed with the use of weapons] : avtoref. dys. ... kand. yuryd nauk : 12.00.08. Kyiv, 19 p. [in Ukr.].
9. Yosypiv, A. O. (2011) Determinanty nasylnytskoi zlochynnosti ta protydiia yii orhanamy vnutrishnikh sprav [Determinants of violent crime and its counteraction by internal affairs bodies] : monohrafiia. Lviv : Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 276 p. [in Ukr.].
10. Osadchyi, V. I. (2004) Kryminalno-pravovyi zakhyst pravookhoronnoi diialnosti [Criminal legal protection of law enforcement activities] : monohrafiia. Kyiv : Atika, 336 p. [in Ukr.].
11. Keropian, A. A. (2022) Subiektivna storona kryminalnoho pravoporushennia, peredbachenoho st. 340 KK Ukrainy [The subjective side of the criminal offense provided for in Art. 340 of the Criminal Code of Ukraine]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*. № 6, pp. 211–216. [in Ukr.].
12. Dovhan-Bochkova, N. V. (2010) Spirni pytannia, shcho stosuiutsia fizychnoho nasylstva yak sposobu vchynennia zlochyngu [Controversial issues related to physical violence as a method of committing a crime]. *Forum prava*. № 2, pp. 129–137. [in Ukr.].

ABSTRACT

Oleksandr Khramtsov. Physical violence as a way of unlawfully interfering into the organization and conduct of gathering, meetings, marches and demonstrations. The phenomenon of violence is the subject of research in many sciences. It is the subject of research of criminal law science too and it occupies a prominent place among the cross-cutting concepts of this field of law and legislation. It is present both in their General and Special parts. And this is not accidental. One of the oldest concepts of crime known in European law, which was provided by the ancient Roman jurist Ulpian, stated that a crime is a violation of the law, which is combined with violence and deception. And this primarily concerns physical violence.

Physical violence is an independent way of committing a criminal offense, which is provided for in Art. 340 of the Criminal Code of Ukraine. In the article, the author analyzes the concepts of this method of committing a criminal offense given by Ukrainian scientists. It is emphasized that this concepts suffer from the following disadvantages: as a rule, attention is not paid to the subjective signs of criminal physical violence; there is no unity of approaches regarding the form of guilt of violent actions; most researchers attribute only physical violence to criminal violence, recognizing alongside it only the threat of its use.

The author gives his own definitions of the concept of criminal violence in general, and criminal physical violence in particular. Special attention is paid to the motivation of such actions, which is recognized as a group of common psychological motives for criminal offenses. It is emphasized that physical violence as a method of committing a criminal offense, which is provided for in Art. 340 of the Criminal Code of Ukraine can be committed with direct or indirect intent. The author does not support positions regarding the recognition of only direct intent and carelessness as a violence. The paper gives a natural classification of criminal physical violence. It is noted that the method of committing a criminal offense provided for in Art. 340 of the Criminal Code of Ukraine can also be mental violence, which is not limited to various threats. The author's recommendations for the qualification of various manifestations of physical violence in Art. 340 of the Criminal Code of Ukraine are given.

Keywords: *gathering, meeting, march, demonstration, «illegality» of obstruction, physical violence, intellectual and volitional sign of intent; motivation of a criminal offense, mechanism of causing damage; criminal responsibility.*